

MAI 2005

Traian Bănescu

repetă greșelile celorlalți președinți

CONFLICTUL CU PRESA

Analiză a relației președintelui Traian Bănescu cu presa românească

Institutul PRO
Departamentul de analiză și politici

Notă

Opiniile exprimate în această serie de rapoarte lunare aparțin exclusiv autorilor, din cadrul Institutului PRO. Ele nu reflectă în mod obligatoriu opiniile partenerilor noștri, ale colaboratorilor sau ale sponsorilor institutului. Sprijinul acestora este important pentru asigurarea unei independențe editoriale, absolut necesară pentru garantarea obiectivității analizei, o condiție esențială în generarea unor dezbateri constructive.

Motto

"Mulțumim pentru ultima oară presei înainte de a o lua la bătaie"

Traian Băsescu

(ziarul Național, 6 octombrie 2004, pagina 4)

Cuprins

Președintele Băsescu în luptă cu presa	4
Relația tradițională a presei cu Puterea în România post-revoluționară	7
Traian Băsescu și presa română	
I. înainte de alegeri	12
Traian Băsescu și presa română	
II. după alegeri	13
Concluzii	26

Președintele Bănescu în luptă cu presa

Viața publică românească a cuprins, în aceste zile, o temă surprinzătoare, cel puțin prin prisma evoluțiilor din ultimii ani. Este vorba de **declanșarea unui conflict deschis între președintele Traian Bănescu și o parte a presei**. Modul în care se manifestă conflictul este dat de o răcire accentuată a relațiilor dintre actualul președinte și unii jurnaliști, nu doar în ceea ce privește atitudinea față de comentatorii care îl critică pe președinte, dar și față de corespondenții mass-media la Cotroceni.

Mass-media nu mai susține aproape unanim punctul de vedere al actualei puteri (așa cum s-a întâmplat în prima perioadă de după alegeri).

Presa este acum împărțită, între susținători și adversari ai președintelui Bănescu. În premieră, există o tensionare a relațiilor dintre jurnaliști, determinată de raportarea față de poziția președintelui.

În prezent, **acțiunile lui Traian Bănescu sunt cele care determină majoritatea re poziționărilor din spațiul public românesc**. În acest fel, președintele se consacră drept locomotivă a vieții politice românești. Faptul că viața politică românească este atât de dependentă de voința politică a unui singur pol de putere nu este neapărat nou. **Nou este faptul că acest pol de putere este reprezentat de un singur om**. De asemenea, nu există o contrapondere la acest pol de putere (nici în ce privește activarea ca forță de opoziție activă a vreunui partid, nici în ce privește existența unei persoane care să poată să contrabalanseze personalitatea președintelui).

Criza jurnaliștilor a fost momentul care a contribuit cel mai mult la apariția acestei ostilități reciproce. Această dispută a ajuns la cote foarte înalte în aceste zile, în care asistăm la **declarații pline de încărcătură personală, care depășesc cu mult statutul de relație profesională**.

Într-o democrație, **relația dintre presă și putere este de fiecare dată marcată de conflictualitate**, fapt ce pleacă însă din

respingerea unanimității. Întotdeauna, democrațiile sunt regimuri mult mai zgomotoase și mai conflictuale decât dictaturile, monarhiile paternaliste sau sistemul de partid unic. Aici este vorba de concurență și de rivalitatea dată de diversitatea actorilor politici, dar și a structurilor de media.

Faptul că și România trece prin astfel de momente de conflictualitate între părți componente ale vieții sale publice nu reprezintă o excepție, ci dimpotrivă, o dovadă a normalității.

Cazul analizat în acest raport aduce din nou în atenție tema libertății presei și a libertății de exprimare. E semnificativ, în acest context, faptul că pe 3 mai, anul curent, a fost celebrată a 15-a Zi Internațională a Libertății Presei, instituită în 1991 prin voința Reporters sans Frontieres (RsF) și instituționalizată de UNESCO.

Această organizație, RsF, care împlinește 20 de ani de existență, și-a publicat raportul anual intitulat "Libertatea presei în lume - 2004", în care există date dramatice. Conform acestui raport, anul trecut a fost unul tragic pentru ziaristi, iar 2005 nu se anunță deloc mai bun: mai mult de 100 au fost aruncați în închisoare, 53 au murit în timp ce-și practicau meseria (la aceștia se adaugă un număr de 15 colaboratori). De asemenea, 907 au fost arestați, 1.146 agresați sau amenințați, iar 622 structuri de media sunt cenzurate.

Libertatea presei este un element fundamental al democrației, fapt evidențiat și de reprezentanții acestei organizații. Secretarul RsF, Robert Menard, afirmă¹ ca "**libertatea presei este periculoasă, dar că încălcarea acestei libertăți este și mai periculoasă, oricare ar fi argumentele care se aduc**".

În acest context, ne reamintim cât de mult a dominat acest subiect anul trecut în România, într-o perioadă în care fosta opoziție (Alianța PNL-PD) critica virulent fosta putere (PSD) pentru încălcări sistematice ale libertății presei. Ne amintim că a existat și o **moțiune de cenzură depusă în parlament exact pe această temă**². Moțiunea a fost respinsă, dar tema a fost folosită inclusiv în campania electorală, pentru a evidenția diferența dintre PSD (care,

1 Citat de ziarul Gardianul, în data de 21 mai 2005

2 Moțiune cu tema "Nu, subordonării media de către Guvernul Năstase, DA, libertății de exprimare", prezentată în Parlament în data de 18 octombrie 2004.

în opinia adversarilor săi, încălca libertatea presei) și Alianța PNL-PD (care, în opinia sa, era principalul apărător al libertății presei).

Această poziționare adversativă a existat de fiecare dată în societatea românească, prin plasarea opoziției alături de presă în susținerea demersului critic la adresa puterii. Faptul că acum, președintele Băsescu a ajuns și el într-o postură conflictuală în relația cu presa (sau, mai corect, cu o parte a ei) nu reprezintă deci o inovație sau o surpriză.

Relația dintre președinte și presă se deteriorează, transformându-se într-o dispută aproape deschisă. Rolul acestui material este acela de a prezenta și argumenta principalele momente care au condus la situația din prezent, precum și de a avertiza asupra pericolelor care decurg din dispariția, într-o democrație, a echilibrului dintre presă și autoritățile alese.

Ce este însă cel mai interesant este modul în care această relație conflictuală poate evolua și care sunt consecințele care pot apărea în ceea ce privește stabilitatea democratică în România. Deși agenda publică este, în prezent, dominată de foarte multe alte subiecte (cele mai multe dintre ele fără nici o legătură cu această temă a libertății presei), se impune cu necesitate menținerea sa în actualitate, în scopul prevenirii unor excese.

Relația tradițională a presei cu Puterea în România post-revoluționară

Conflictualitatea dintre presă și puterea politică este, în principal, unidirecțională și într-o măsură mult mai mică bidirecțională. **Altfel spus, presa critică acțiunile puterii, iar puterea încearcă să afișeze o atitudine cât mai reținută.** E adevărat, se mai întâmplă ca excesele mass-media să primească din când în când replici din partea puterii politice, însă acestea nu pun sub semnul întrebării rolul în sine al presei ca instituție.

În România, relația dintre presă și puterea politică a avansat (mai greu) înspre un asemenea cadru.

Modelul relației cu presa

După o inevitabilă perioadă inițială de formare și calibrare, marcată de excese, **raporturile putere-presă în România postcomunistă au evoluat, vreme de mai bine de un deceniu, în parametrii unui relativ echilibru.** Această apreciere are în vedere atât factorii care au favorizat partizanate și exagerări subiective cât și pe cei care au operat în sens contrar.

Fără a promova o imagine idilică a relațiilor dintre media și puterea politică, ușor de demontat prin apel la multe cazuri particulare, putem spune că **România și-a structurat un peisaj mediatic atât de divers și de complicat încât alunecările într-o direcție au fost mereu compensate prin abordări adverse,** nu numai atunci când vorbim despre instituții diferite de media dar, uneori, chiar în cazul aceleiași instituții.

Încă nu avem de a face cu un echilibru bazat pe o deontologie clară, asumată de un număr suficient de mare de organisme media. Chiar dacă există anumite zone de echidistanță, **echilibrul la care ne referim este mai ales un rezultat al jocului diversității și contrariilor.**

În acești cincisprezece ani, putem identifica în România **două tipuri fundamentale de discurs public preluat și comentat de media.** Aceste două paradigme au fost impuse la nivelul cel mai înalt, de personalitățile care au obținut funcția de președinte.

Aceste tipuri de comunicare au influențat în mare măsură evoluția și conținutul raporturilor dintre presă și putere.

Comunicarea de tip închis, a fost impusă pe timpul mandatelor lui Ion Iliescu. Ea este caracterizată prin minimalism, rezervă și apel la un jargon specific, o frazeologie care poate să fie folosită ca un șperaclu în oricare domeniu de comunicare. Este o paradigmă caracterizată printr-un grad ridicat de predictibilitate. Președintele se exprimă foarte rar în afara zonelor protocolare inevitabile, impuse prin natura funcției sale iar atunci când o face apelează tot la formule standard. Acest tip de comunicare a iritat media, care a vorbit despre o „limbă de lemn”, iar fiecare exprimare mai directă a șefului statului a fost un prilej neașteptat pentru comentarii și interpretări dintre cele mai diverse.

Comunicarea de tip deschis, folosită de președinții Constantinescu și Băsescu. Chiar dacă cele două personalități politice sunt foarte diferite, exprimarea lor publică poate fi subsumată aceleiași categorii. Președintele vorbește în public des, face „destăinuirii”, apasă pe pedala emoțională, dezvăluie culise, are abordări greu predictibile. Acest tip de comunicare lasă larg deschise porțile pentru atacuri media. Exprimările „plastice” pot deveni rapid leit-motivuri perpetuate polemic, accesul oferit în culisele puterii, prin destăinuirii neașteptate, generează săptămâni de analize pro și contra.

În legătură cu aceste două paradigme de comunicare sunt de remarcat următoarele:

- Nici una dintre ele nu se încadrează în modelul occidental al politicianului profesionist. În Vest avem de a face, în general, cu o comunicare închisă cu deschideri rare și calculate. „Limba de lemn” există, dar este de un alt tip decât cea folosită de Iliescu. Apelul la emoții și anecdotică are loc numai în condițiile unei premeditări atente.
- În al doilea rând, aceste paradigme de comunicare au corespuns și corespund, în plan mai larg, diferitelor „epoci” politice. Pe de o parte, am avut de a face cu modele preluate în rangurile inferioare ale administrației. Pe de altă parte, au

avut loc guvernări care au adus la putere oameni de extracție socială și formare diferite (foști activiști PCR, universitari, oameni de afaceri, tehnocrați, militari), cu un apetit specific spre una sau alta din formulele prezentate mai sus.

- În fine, este de menționat faptul că aceste paradigme și-au pus amprenta și asupra modului în care puterea s-a referit la media. Iliescu a preferat exprimările aluzive, cifrate, (deja celebra referire la „o anumită parte a presei”), sfaturile generaliste, cu iz de înțelepciune general-valabilă. Succesorii săi au preferat adeseori atacul direct, nominalizarea, exprimarea plastică, marcată de patima momentului.

Echilibrul reflectării în media românească a mozaicului politic este mai substanțial decât o simplă constatare statistică. Practic, media a fost mereu mai echilibrată decât spectrul politic electoral constituit (cel puțin până în momentul 2004, când alegerile au impus cel mai puternic echilibru politic post-revoluționar). Atunci când în viața politică s-au născut dezechilibre, media a fost cea care a reușit, în cele din urmă, să impună în spațiul public teme și abordări opoziționiste, echilibrante. Această realitate este evidentă în perioade ca 1992-1996, 1997-2000 sau 2001-2004.

Reacții anti-presă în mandatele anterioare

După **momentul zero al mineriadelor** când libertatea presei a fost grav încălcată prin devastarea redacțiilor unor ziare, relația dintre mass-media și puterea politică a evoluat exponențial până la punctul în care interacțiunea a început să se apropie timid de **modelul democratic tradițional**. Cu toate acestea, **în toate perioadele de până acum** (regimul Iliescu, regimul Constantinescu, guvernarea PSD 2001-2004) **puterea politică a lansat adesea atacuri la adresa presei în momentul în care s-au acumulat semnalele critice.**

De la celebrul “Măi animalule!” a lui Ion Iliescu, la nemulțumirile lui Emil Constantinescu față de presa “securistă” care nu-l înțelege și față de analiștii care îl urăsc și caută orice prilej pentru a-l ataca, la reacțiile lui Adrian Năstase față de anumite cotidiene³, **puterea**

3 "Dacă un simplu articol ar fi motiv de bătaie, eu ar trebui să bat în fiecare zi un ziarist". Adrian Năstase

politică din România a considerat presa un inamic adesea mai important chiar decât opoziția. Iar efectele acestei atitudini s-au resimțit în mass-media.

În perioada 1992-1996, în rândul jurnaliștilor importanți exista senzația că puterea încearcă să-i controleze, inclusiv prin amenințarea că vor fi arestați și închiși. În perioada CDR, după cum remarcă un comentator⁴, una din obsesiile lui Emil Constantinescu a fost faptul că nu a existat nici un analist sau jurnalist suficient de inteligent ca să observe marile sale merite istorice...

Perioadele de grație de după preluarea mandatului de către o nouă putere nu au durat niciodată mai mult de un an.

Și de fiecare dată când presa a (re)deschis seria criticilor (fidelă practic propriului comportament), **“noua putere” a fost șocată și și-a schimbat automat atitudinea față de mass-media, nereușind să se adapteze cu succes de la statutul de protejată la cel de țintă predilectă a atacurilor.**

Este vorba de un mecanism care s-a repetat ciclic: **opoziția a contribuit de fiecare dată la escaladarea tensiunii dintre presă și putere**, în condițiile în care presa și-a respectat aproape de fiecare dată statutul (de critic al puterii). Ajunsă la putere, fosta opoziție, se confruntă cu un nivel de așteptări la care a contribuit direct și **este mereu surprinsă de agresivitatea (altfel firească) a jurnaliștilor.**

În acest context, este însă necesar să precizăm un lucru foarte important: relația dintre puterea politică și presă s-a menținut totuși, după 1990, într-o zonă de echilibru în sensul că puterea a atacat presa, dar nu a emis semnale explicite, publice privind blocarea aparițiilor critice.

Acest echilibru nu este pus în pericol nici acum.

Ne confruntăm cu mai multe exagerări, atât din partea presei, cât și din partea președintelui. În această ecuație, presa are întotdeauna dreptate (pentru că exprimarea liberă a opiniilor poate fi îngădită doar dacă este încălcată legea).

4 Dan Pavel, Iulia Huiu, *“Nu putem reuși decât împreună”*, Polirom 2003

Faptul că președintele s-a pronunțat, criticând opiniile unor jurnaliști reprezintă o reacție normală, justificabilă.

Elementul discutabil este poziția (oficială și de reprezentare) din care președintele face considerații despre opiniile diferite de cele ale domniei sale. Din funcția pe care o ocupă, președintele nu poate avea pretenția să fie considerat un simplu cetățean, mai ales dacă **interpretările sale pot fi percepute ca atacând la bază ideea pluralismului în discursul public.** Or, punerea sub semnul întrebării a dreptului unor jurnaliști de a avea opinii diferite față de cea a președintelui reprezintă o tentativă de încălcare a echilibrului de care vorbeam mai sus.

Traian Bănescu și presa română

I. Înainte de alegeri

Paradigma principală - susținerea categorică a libertății presei înainte de alegeri și în campania electorală

În timpul campaniei electorale pentru alegerile generale din 2004, Traian Bănescu a promis că va asigura independența presei. De asemenea, imediat după ce a devenit șef al statului, el a afirmat de mai multe ori că acesta este unul dintre obiectivele sale, precizând că instituțiile satului vor manifesta transparență în relația cu mass-media.

În timpul discursului de anunțare a victoriei în alegeri, Traian Bănescu spunea:

“Vreau sa stiti ca un lucru important pe care Romania l-a pierdut in ultimul timp a fost libertatea presei.

Orice stat sau politician care subordoneaza libertatea presei va ajunge in cele din urma sa ia libertatea poporului.

Va garantez, ca viitor presedinte, ca presa va redeveni libera. Imi voi face un titlu de onoare din a garanta si a sustine libertatea presei.”

În perioada de opoziție și cu predilecție înainte de alegeri, Traian Bănescu și partidele din opoziție au avut o relație excelentă cu cea mai mare parte a mass-media.

Controlul presei de către PSD a fost de altfel una dintre cele mai importante teme de atac ale Alianței D.A., fapt care a provocat în rândul jurnaliștilor tineri, și nu numai, o simpatie sinceră față de Traian Bănescu, transformată adesea în activism electoral nedisimulat.

Legătura dintre opoziția D.A. și presă a fost atât de puternică înainte de alegeri încât unele mijloace de informare s-au transformat în veritabile platforme electorale ale candidatului prezidențial Traian Bănescu.

Traian Bănescu și presa română

II. după alegeri

Evoluția acestei relații de la începutul mandatului și până în prezent a fost neliniară.

Deși venirea sa la putere se datorează în principal credibilității pe care și-a construit-o în timp și circumstanțelor politice și sociale specifice, un factor important care a favorizat-o a fost, cu siguranță, suportul de care s-a bucurat Bănescu din partea mării majorități a presei și a societății civile. Așa cum era firesc, plecând la drum cu un suport ferm asigurat din partea mass-media, **Bănescu s-a putut baza, fără ezitări, pe o perioadă de grație** care începea sub cele mai bune auspicii.

Presa a acceptat, fără rezerve, să-i acorde credit chiar în situații care ar fi putut să îi suscite semne de întrebare.

Un prim episod care a relevat un comportament diferit al noului președinte față de presă a fost legat de presupusele încercări ale sale de demitere a președintelui TVR. Acuzat de acesta că intervine în desemnarea conducerii televiziunii naționale, responsabilitate care revine exclusiv parlamentului, Bănescu a apreciat că exact aceia care tânjesc pentru a avea stăpân caută modalitățile de a și-l găsi, precizând că nu va fi el acela și că stăpânul trebuie să fie cititorul, publicul, cei care consumă știri de presă. Deși tonul era nediplomatic, președintelui i s-a scuzat ieșirea, dată fiind și agresivitatea ieșirilor lui Valentin Nicolau.

Câteva zile mai târziu însă⁵, a apărut o nouă problemă în relația Cotroceniului cu mass-media: **administrația prezidențială a anunțat, prin purtătorul său de cuvânt, decizia ca redacțiile care doresc să trimită reporteri în vizitele președintelui în străinătate să se ocupe singure de organizarea deplasării acestora.** Decizia a venit după vizitele președintelui în Polonia și Marea Britanie, când în presă au apărut materiale critice privind organizarea deplasărilor de către ambasadele române din țările

respective. Anunțul a fost primit cu surpriză, redacțiile fiind derutate de gestul președinției – nu atât de efectul său concret, dar mai ales de semnificația sa. A fost un prim moment când președinția a reacționat ofensat față de mass-media și a dovedit apetență revanșardă: zvonurile au insistat asupra faptului că **Traian Băsescu ar fi fost deranjat de insistența cu care unii jurnaliști s-ar fi concentrat, în relatările lor, asupra celebrei șuvițe și a dezavantajelor pe care le-ar fi adus aceasta imaginii primului om în stat.**

Cu toate acestea însă, **perioada de grație nu s-a întrerupt.** Au existat mai multe prilejuri în care, în condiții normale, presa ar fi reacționat cel puțin cu suspiciune la gesturi și declarații prezidențiale, dar nu a făcut-o.

Unul dintre exemplele cele mai ilustrative este discursul său de politică externă, axat de la început pe două dimensiuni majore: activarea rolului României în cadrul securității regionale, prin amplificarea rolului strategic al zonei Mării Negre, și axa Washington – Londra – București. Această din urmă orientare, în special, a produs o serie de incidente diplomatice, dintre care două destul de grave: **articolul din Financial Times**⁶ în care era citat președintele României care avertiza Franța să înceteze să mai facă morală țării sale pe tema relației apropiate cu Londra și cu Washingtonul; de asemenea, **interviul acordat de președinte cotidianului francez Le Figaro**⁷, în care el își exprima dorința ca state precum Franța și Germania să urmeze exemplul politicii externe a României vis-a-vis de Statele Unite. Afirmațiile sale au fost întâmpinate cu surprindere de oficialii francezi și a urmat o scurtă perioadă de răceală în raporturile dintre cele două state. Câteva săptămâni mai târziu, parlamentarii francezi și germani au fost cei care au decis soarta votului care a stabilit amânarea primirii în parlamentul European a observatorilor români și bulgari⁸.

Deși acest episod a sugerat stângăcie diplomatică din partea președinției, presa nu a reacționat pe măsură, acordându-i în continuare lui Traian Băsescu circumstanțe atenuante.

⁶ 19 aprilie 2005

⁷ 14 aprilie 2005

⁸ Între timp, asupra acestei decizii s-a revenit, dar putem aprecia că semnalul nu a fost întâmplător.

De această atitudine moderată s-a bucurat, de altfel, și guvernarea în primele sale luni când, deși au existat o serie de incoerențe și de mișcări contradictorii (precum anunțarea și retractarea unor decizii de mărire a unor impozite și a unor categorii de prețuri, sau conflictul dintre ministrul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii).

A fost nevoie de două evenimente cu impact major asupra opiniei publice care să scurteze dramatic această perioadă de grație și să anihileze “neutralitatea binevoitoare” a mass-media, care a început treptat să renunțe la bunăvoință și să reacționeze fără “anestezia” perioadei de început: în cazul guvernului, a fost vorba despre inundațiile din Timiș; în cazul președintelui – de evoluția crizei jurnaliștilor răpiți.

În cazul guvernului, **intențiile bune exprimate inițial s-au risipit la apariția primei probleme majore** cu care a trebuit să se confrunte: criza inundațiilor. La începutul lunii mai, la ministerul mediului s-a organizat o conferință de presă. În fața nemulțumirii jurnaliștilor, care transmiteau de fapt autorităților starea de spirit a populației față de lipsa de reacție și de eficiență a acestora, purtătorul de cuvânt Simona Hodoș a spus:

"Imaginați-vă că nu lucrăm ca tâmpiții, dar în clipa în care aruncați cu tot ce este mai urât și mai murdar în legătură cu acest minister, lovind în oamenii care fac treabă o să aveți probabil țara pe care o meritați. Mulțumesc."

Ulterior, purtătorul de cuvânt și-a dat demisia, la presiunea mass-media, care nu i-a tolerat ieșirea. **Presa a relatat însă de mai multe ori manifestări de iritare ale guvernanților**, generate de problemele cu care se confruntă (episodul în care premierul Tăriceanu s-a răstit la evacuării din Banat e paradigmatic). **Actualul guvern are probleme de comunicare similare cu cele ale fostelor guverne și are, în mod identic**, tendința de a învinovăți presa pentru propria ineficiență.

Criza jurnaliștilor și excluderea parteneriatului cu presa

Principalul element care a determinat o oarecare încordare în raporturile dintre președinție și presă încă din primele zile ale crizei a fost **opțiunea instituției prezidențiale de a nu oferi informații despre desfășurarea cazului.**

Astfel, la trei zile de la răpirea ziariștilor, pe 31 martie, Administrația prezidențială a precizat că grupul operativ condus de Traian Băsescu analizează continuu informațiile acumulate despre răpirea jurnaliștilor români, acțiunea desfășurându-se conform standardelor în aceste situații și urmărind cu prioritate salvarea și recuperarea celor trei jurnaliști.

"Plecând de la această premisă, Administrația prezidențială consideră că în acest moment orice informație transmisă presei nu face decât să pericliteze operațiunile de recuperare a ziariștilor. Din acest motiv, Administrația prezidențială face apel la înțelegere pentru a proteja informativ acțiunile de recuperare a celor trei jurnaliști", a declarat Adriana Săftoiu.

Ea a refuzat să răspundă la întrebările ziariștilor, plecând imediat după ce a prezentat declarația de presă.

A urmat o perioadă de tăcere cvasi-totală a președintelui pe această temă. Președintele urmează să revină în prim-plan pe 13 aprilie, într-o declarație care s-a bucurat de mare vizibilitate dat fiind vidul informațional din jurul crizei. Băsescu a criticat cu duritate presa pentru că s-a lăsat manipulată în cazul ostaticilor români din Irak.

El a afirmat că "presa românească răspunde extrem de ușor, fără verificare și fără a avea încredere când i se infirmă zvonistica lansată de cei autorizați să o infirme". Șeful statului a dezvăluit că, astfel, au fost create "probleme extraordinare, pentru că răpitorii nu cred că zvonistica din presă nu este alimentată de administrație".

"Am văzut oameni de o mediocritate teribilă pe posturile de televiziune, dându-și cu părerea despre ziariștii răpiți. Regretabil. Ziariști pentru care am avut un mare respect au fost penibili în raport cu realitatea", a adăugat Băsescu, făcând o primă referire cu potențial de ofensă la adresa reprezentanților mass-media.

El a promis că va dezvălui cine sunt cei care au intoxicat presa, fie că sunt de la București, fie din Irak, după rezolvarea cazului ziariștilor răpiți. Până în prezent, președintele nu a revenit cu noi detalii despre această promisiune.

Câteva zile mai târziu, după ce comentatorii sesizaseră deja diferența de ton și deliberau încă pe marginea ideii, un cotidian central cita o afirmație ironică a președintelui la adresa presei, afirmație care, deși lansată pe un ton informal și caracteristic lui Traian Băsescu, marca totuși o premieră în privința conținutului și a atitudinii:

Gardianul, marți, 19 aprilie: "În urmă cu câteva zile, președintele Traian Băsescu și-a permis să-și bată joc de jurnaliști, întrebând cu aroganță: 'Ce mai face inteligenta presă română? Ha, ha, ha!'"

Implicarea presei în negocieri

Tăcerea autorităților pe perioada crizei răpirii a devenit treptat un motiv de critică moderată în rândul analiștilor. În acest context, a părut surprinzător că instituția prezidențială a ales să utilizeze presa în soluționarea crizei pe 27 aprilie, cu doar câteva ore înaintea expirării ultimatumului dat de grupul care îi deținea pe jurnaliștii români. Președinția a emis un comunicat în care preciza: "Autoritățile române solicită prelungirea termenului limită acordat de gruparea care îi deține pe cei trei cetățeni români. De asemenea, autoritățile române solicită Consiliului Înțelepților Musulmani din Irak (Hayat Al Ulema Al Muslimin Al – Iraki) implicarea în eforturile de eliberare a ostaticilor români, inclusiv prin inițierea de negocieri. Autoritățile statului cer tuturor cetățenilor români să nu se mai deplaseze în Irak având în vedere riscurile la care se expun".

Această modalitate aparte utilizată de autorități pentru a dialoga cu teroriștii, după ce timp de mai multe săptămâni pledaseră pentru secretul negocierilor, suscită criticile mass-media, care **taxează în special lipsa de constanță în atitudinea șefului statului**. Critica se menține încă la un nivel deosebit de reținut, rezerva presei fiind datorată și convingerii că, în spatele acestei aparente incoerențe, ar

putea exista o strategie – acea strategie invocată de președinție în negocierile cu teroriștii.

Ziua de 5 mai a adus un nou mesaj din partea președintelui, care a precizat ca este **optimist** în privința eliberării jurnaliștilor români, mai ales că în favoarea acestora au intervenit, în premieră, înalte autorități religioase din Irak. "Să sperăm ca toate lucrurile acestea vor contribui până la urmă la eliberarea celor trei cetățeni români", a afirmat Traian Băsescu. El s-a declarat în continuare optimist în privința eliberării ziariștilor răpiți în Irak.

"Sunt întotdeauna optimist! Dacă mă luam după inteligenții care s-au tot perindat pe la televiziuni, aș fi renunțat de mult! Sunt optimist!"⁹, a spus Băsescu.

Afrontul nu a fost evidențiat prea mult, deși observația venea cumva nejustificat, în condițiile în care el însuși nu fusese vizat de critici vehemente, ci mai degrabă de dorința justificată a presei de a fi informată cu privire la evoluția situației.

Pe parcursul crizei, mai multe organizații neguvernamentale au trimis o scrisoare deschisă președintelui Traian Băsescu, prin care îi cereau să reia comunicarea cu opinia publică în cazul celor patru români răpiți în Irak. Prin această scrisoare, sindicatul Inițiativa R, Grupul de sprijin "Acțiunea" și Asociația 21 Decembrie îi cereau președintelui, în 11 mai, să ofere "precizări mai clare, periodice" care să reflecte situația celor trei jurnaliști și a ghidului lor, la 45 de zile de când au fost răpiți.

Organizațiile susțineau necesitatea unor informații din partea autorităților pentru a asigura un anumit echilibru și pentru a pune capăt "informațiilor fanteziste, scenariilor și teoriilor fără nici o legătură cu realitatea".

Ostilitatea lui Băsescu față de presă era deja anticipată de un interviu acordat publicației italiene La Stampa, care a fost făcut public pe pagina de internet a președinției în jurul datei de 16-17 mai 2005.

Acolo, Traian Băsescu dezvăluia:

9 Realitatea Romaneasca, 6 mai

“Mi se opun toți cei care provin din fostul regim, nu numai politicieni, ci și faimoși ziaristi sau editorialiști, care ne acuză că intervenim. În anii 2000-2004, televiziunile și mai ales ziarele au primit circa 46 milioane de euro de la guvern și de la întreprinderile de stat, sub formă de publicitate. Acum am tăiat acele contracte de publicitate și am dezechilibrat unele bugete. Toți sunt furioși. Dar oamenii sunt de partea mea, deoarece doresc schimbarea.”

Momentul eliberării jurnaliștilor

Eliberarea jurnaliștilor a marcat finalizarea unei crize complicate și deosebit de grave, cu care societatea românească s-a confruntat în premieră în acest an. **Era o finalitate fericită a unui incident care crease o puternică tensiune în spațiul public**, iar succesul revenea, cel puțin aparent, autorităților.

Momentul reunirii familiilor de la aeroport, urmat de fotografia marcată de zâmbetele victorioase ale victimelor răpirii, alături de președintele Băsescu, **trebuiau să reprezinte deznodământul pozitiv al unui proces dramatic și prilejul unui bilanț, în urma căruia Traian Băsescu să contabilizeze o nouă victorie – prima ca președinte al României.**

Miza era enormă: teoretic, prin asumarea acestui succes, Traian Băsescu avea toate șansele de a converti întreaga tensiune creată în jurul incidentului într-un aflux semnificativ de capital pozitiv de imagine.

Toate așteptările sale – legitime – în acest sens s-au confruntat cu o reacție cu totul neașteptată a presei (și ca virulență, dar și ca rapiditate).

Înainte să aibă posibilitatea de a lua pulsul populației, pentru a constata dacă aceste calcule sunt corecte și el se bucură de un val de simpatie reînnoită, Băsescu s-a văzut nevoit să asiste la reacția mass-media, care, dincolo de a-i aprecia meritele, s-a comportat, chiar din momentul 0 al victoriei sale (din seara ce a urmat aducerii în țară a jurnaliștilor), cu suspiciune, căutând dedesubturi și arătând numai către greșeli.

Această neconcordanță între așteptări și realitate, precum și forța cu care s-a manifestat presa cu această ocazie **a generat o frustrare**

explicabilă a președintelui, care a avut nevoie de un prilej anume de exteriorizare.

Incidentul *Prometheus*

Acest moment urma să puncteze deschiderea reală a conflictului cu mass-media.

Pe 25 mai, la o dezbatere cu studenții, el i-a criticat dur pe formatorii de opinie care **"se bat să fie guru ai națiunii"** și care susțin că românii trebuie să aibă o atitudine umilă, pentru ca ei să fie **"glorioși"** și pentru a-și păstra privilegiile, asemeni foștilor securiști și activiști comuniști.

Șeful statului a făcut aceste afirmații, în cadrul unei dezbateri, la care și-a prezentat principalele obiective ale mandatului său, **între care și cel de a reda mândria și demnitatea națiunii române.**

"Sunt de foarte multe ori politicieni care nu au ce face sau pentru ca să se afirme la ei în țară dau un mesaj României, spunând ce nu facem. Iar dacă un politician român - președintele - ar îndrăzni să reacționeze la astfel de remarci, nu este neapărat necesar să coboare un cor de slugi să spună cât de rău a făcut președintele afirmând aceste lucruri", a afirmat Traian Băsescu.

El s-a pronunțat împotriva celor care pe posturile de televiziune își afirmă rușinea de a fi români. "Chiar nu avem de ce să ne fie rușine", a adăugat președintele, afirmând că **sunt anumiți formatori de opinie care "se bat să fie guru ai națiunii"**. Traian Băsescu a afirmat că acest lucru ar fi valabil **doar dacă președintele țării ar spune: "Vino să mă sfătuiesc cu tine, condeier de aur al țării, far luminos"**.

Deși nu a rostit numele lor, mass-media a interpretat că Băsescu s-a referit la C.T. Popescu și Ion Cristoiu.

"Aștia-s geniali, dom'le! Cum i-a făcut cineva atât de funcționali? Se pricep la toate: politica externă, SF, fotbal, tenis. Eu nu sunt multifuncțional, a trebuit să apelez la serviciile secrete. Data viitoare îi așez într-un birou alături de al meu și să vedem cine îi aduce primii", a fost rafala de critici, Băsescu comentând modul în care au analizat unii ziaristi criza ostatecilor.

"Nu vă lăsați convinși de cei care cred că ei dețin portofoliul de inteligență al națiunii. La fel ca foștii securiști și activiști, și ei încearcă să-și păstreze privilegiile", a mai spus Băsescu. În opinia sa, "este bine să lupți împotriva

acelei clici" care încearcă să decurajeze, să acrediteze ideea că românii trebuie să fie umili, să stea "cu capul plecat".

El a precizat că pe parcursul crizei ostaticilor au fost prezente două realități în ceea ce privește atitudinea presei: nevoia de liniște a responsabililor de recuperarea ziaristilor și nevoia de informații a presei. "Este clar că am fost în coliziune", a admis președintele, reamintind și de momentele de tensiune maximă când presa a răspuns pozitiv apelului de la Cotroceni.

Nu doar mesajele explicite, dar și atitudinea sa față de presă a fost, în cadrul acestei dezbateri, vizibil schimbată. Astfel, solicitat de către un student să comenteze afirmațiile lui Cristian Tudor Popescu¹⁰, care, într-o emisiune televizată l-ar fi înscris pe președinte în categoria "securiștilor", iar pe foștii șefi ai statului în cea a "activiștilor", răspunsul lui Băsescu a fost: "Sunt un fost comandant de navă, obișnuit să facă lucrurile în modul cel mai simplu și în favoarea echipajului lui. Să știți că tot timpul mi-am dus nava în port. Acum conduc o navă de 22 de milioane și o să ajungă în port liniștită. N-am avut niciodată apartenență la serviciile de care se teme celebrul analist, dar l-aș întreba cât de controlat a fost când lucra la «Scânteia» sau dacă acolo era o instituție de îngeri. E interesant să ai tupeul să spui unui fost comandant de navă securist, uitând că ai lucrat la «Scânteia»"¹¹.

Pe de altă parte, Băsescu s-a arătat **(în premieră pentru domnia-sa în acest mandat prezidențial)** deranjat de prezența presei la dezbateră cu studenți, deși jurnaliștii fuseseră invitați de către organizatori¹². Dezbateră a avut loc într-un club din București și a fost transmisă în direct de un post de televiziune. În momentul în care reporterul postului de televiziune vorbea în fața camerei, Traian Băsescu a intervenit:

10 La sugestia lui Cristian Pârvulescu, studentul nu a mai pronunțat numele jurnalistului, vorbind în continuare despre "un ziarist".

11 Imediat a venit reacția jurnalistului de la cotidianul *Gândul*, care a precizat că C.T. Popescu nu a lucrat la *Scânteia*. A intervenit și Cristian Pârvulescu - moderatorul dezbaterii - precizând că era o figură de stil, fiind vorba de fapt despre o stare de spirit, respectiv că Băsescu ar fi mult prea apropiat de serviciile secrete.

12 Dezbateră a fost organizată de Asociația *Pro Democrația* și Fundația *Anonimul* și a fost moderată de Cristian Pârvulescu. Organizatorii au transmis, luni, invitații în toate redacțiile.

"Este inadmisibil ce faceți: dacă nu fac conferințe de presă la Cotroceni, veniți aici și faceți transmisiuni în direct". În replică, jurnaliștii prezenți în sala au precizat că au fost invitați la reuniune și și-au manifestat dezacordul față de reacția președintelui.

De altfel, șeful statului a răspuns doar întrebărilor adresate de studenții care au participat la dezbateri, refuzând să răspundă vreunei întrebări a numeroșilor jurnaliști prezenți¹³.

Toate elementele acestui incident indică o modificare drastică de direcție a președintelui în relația cu presa.

Pe parcursul întregii sale carierei politice, **una din principalele abilități ale lui Traian Băsescu a fost știința de a construi un parteneriat tacit cu presa**, un fel de complicitate, din care ambele părți obțineau satisfacții; în cazul presei, era vorba despre beneficiul de a avea mereu subiecte inedite, din partea unui politician atipic, capabil să creeze despre sine o perpetuă (și aproape perfectă) impresie a transparenței și a deschiderii. Pentru Băsescu, marele beneficiu era vizibilitatea constantă și receptivitatea permanentă a presei la oricare dintre mesajele sau gesturile sale politice.

Unul dintre cele mai evidente momente ale acestei legături privilegiate a fost cel al campaniei electorale. Atunci, comportamentul cald al lui Traian Băsescu față de jurnaliștii care însoțeau echipa de campanie contrasta cu modul mult mai formal în care Adrian Năstase, contracandidatul său, se raporta la presă.

Efectul a fost unul foarte puternic. În marea provocare a carierei sale politice – candidatura pentru Cotroceni – Băsescu a avut presa alături nu neapărat în sensul aservirii acesteia, ci în sensul în care s-a bucurat permanent de o puternică prezumție de nevinovăție, aplicată în premieră de către mass-media unui politician român. Aceasta a contribuit masiv la consolidarea credibilității sale și la convertirea acesteia în voturi.

¹³ La un moment dat, lui Băsescu i-a fost adresată o întrebare de către o persoană care s-a recomandat drept jurnalistă. Președintele a precizat că nu răspunde decât întrebărilor adresate de studenți. În replică, jurnalista a spus că este și studentă. "V-ați declinat greșit identitatea", a replicat șeful statului și nu a răspuns la întrebare.

În noua postură de președinte și confruntat cu cea mai mare cantitate de responsabilitate care i s-a cerut vreodată de-a lungul carierei, **Băsescu s-a așteptat ca presa să reacționeze la aceiași stimuli. Ceea ce nu a anticipat el - și nu a sesizat nici după primele semnale – este diferența fundamentală cu care atât mass-media, cât și opinia publică în general receptează performanța sa publică** : de această dată, în premieră, personajul Băsescu nu este singur în fața judecății publicului; el este însoțit permanent de demnitatea publică pe care a cucerit-o la 12 decembrie 2004, de întreaga răspundere și greutate asociate funcției de președinte al României.

Mai mult, există un element suplimentar, esențial în procesul de evaluare a gesturilor și reacțiilor sale: așteptările pe care el însuși le-a creat, în toți acești ani.

Practic, de la începuturile afirmării sale politice, **Băsescu nu a făcut decât să pledeze în continuu pentru ca diferite segmente de public-țintă (și, în cele din urmă, întreaga populație a României) să îi acorde un credit pe care el să îl utilizeze ulterior în folosul acestora. Intrarea în rolul de președinte echivalează cu o scadență și cu un moment al evaluării, pe care el nu l-a sesizat, considerând că are dreptul, în continuare, să ceară credit și perioade de grație.**

Întreg discursul de la clubul Prometheus sintetizează toate resentimentele și toate reproșurile pe care Băsescu le-a acumulat la adresa vechiului său aliat, presa, care acum are curajul să îl judece:

1. **receptarea incompletă sau lipsită de convingere a mesajului său național**, referitor la redarea demnității poporului român
2. **atenția acordată criticilor externi ai României**, care nu este justificată, fiindcă aceștia nu trebuie să se bucure de interes
3. **asumarea posturii de coagulator al încrederii populației** de către unii jurnaliști
4. faptul că jurnaliștii își asumă această postură de formator de opinie **fără a primi legitimare din partea lui Traian Băsescu**

5. **frustrarea legată de expertiza sa incompletă**, în raport cu expertiza multiplă a altora (jurnaliștii sus-citați)
6. **frustrarea - mai veche și mai nouă - legată de nevoia de a se dezvinovăți** în acuzațiile de colaborare cu securitatea
7. **conștientizarea războiului automat cu presa**, în postura de autoritate centrală a statului român
8. **contestarea accesului presei la anumite etape** ale exercitării acestei autorități.

De fapt, cheia interpretării revoltei sale se află în însăși metafora, folosită în sens depreciativ de Bănescu, pentru a ridiculiza presupusul rol exagerat pe care și l-ar aroga formatorii de opinie : **‘far luminos’**.

Nu este întâmplătoare simbolistica marină asociată acestei figuri de stil. Fie că este intenționată, fie că este rezultatul unui reflex subconștient, această metaforă trimite către un artificiu de esență profund pozitivă, din universul căruia i-a aparținut - și de la care se revendică și astăzi – cel al navigației.

Farul este, în acest univers, reperul perfect, care ghidează orice călătorie și care fundamentează orice decizie. El reprezintă, într-un fel, autoritatea absolută, incontestabilă, care strălucește deasupra oricăror îndoieli.

Cu alte cuvinte, *mutatis mutandis*, **farul simbolizează postura și credibilitatea de care s-a bucurat însuși Bănescu**, în special în ultimii ani, când și-a văzut contestată credibilitatea în ocazii foarte rare și numai cu caracter de excepție.

De obicei, formatorii de opinie consolidau, prin mesajele lor, această credibilitate, amplificând-o. De această dată, unii dintre ei au ales, într-un moment cu o semnificație deosebită, să se poziționeze adversativ față de credibilitatea sa, având potențialul de a o submina. Cu alte cuvinte, **‘supremația credibilității lui Bănescu’ este, pentru prima dată, amenințată**, iar el este nevoit să reacționeze, tot pentru prima dată, lipsit de reperele cu care s-a obișnuit.

Reacția sa instinctuală a fost aceea de a promite rezolvarea acestei probleme, iar stilul a sugerat chiar măsuri corective de tipul cenzurii. Acest mesaj a fost de altfel reluat și de alți comentatori

(din zona celor care susțin punctul de vedere al președintelui), prin criticarea apariției repetate a unor jurnaliști la mai multe posturi de televiziune.

Președintele Băsescu se află într-o postură similară acum cu cea pe care a avut-o Ion Iliescu imediat după Revoluție: are un nivel ridicat de credibilitate, și există credința populară a majorității că Băsescu a fost investit cu un rol major în funcția pe care o ocupă.

Legitimarea lui Băsescu nu exclude însă și existența criticilor. Cu toate că ne-am fi putut aștepta ca actualul președinte să înțeleagă ideea diversității și pluralismului în presă, reacția lui Traian Băsescu (de surprindere, la fel ca cea a lui Iliescu sau Constantinescu) arată că acesta nu diferă de cei care l-au precedat.

Concluzii

Unul dintre **miturile democrației este acela că mass-media, ziarele și jurnalele de televiziune sunt atotputernice**. Acest mit nu are acoperire în realitate. În același timp, una dintre tentațiile autoritarismului este aceea a controlării totale a societății, inclusiv prin mass-media. Nici această pretenție nu ajunge vreodată să fie pusă în aplicare în totalitate.

Percepțiile diferite pe care le au jurnaliștii și politicienii unii despre ceilalți pleacă de la exacerbarea propriilor roluri. Datoria politicienilor este să propună priorități și soluții. Ei au obligația luării unor decizii și a punerii lor în aplicare. Datoria mass-media este aceea de a informa, de a aduce la cunoștința opiniei publice durerile și nevoile oamenilor.

Nici una dintre aceste zone nu poate juca un alt rol.

Nici mass-media nu poate stabili priorități sau răspunsuri (pentru că nu are legitimitatea de a lua decizii), **nici politicienii nu pot avea pretenția să impună mass-media modul de reflectare a realității** (fiindcă astfel încalcă drepturi elementare după care funcționează o presă liberă). **Cu toate acestea, ambele zone doresc să își depășească propriul statut**, pierzând din vedere publicul pe care și-l dispută. Iar acest public (alegătorii și, respectiv, consumatorii de media) este cel care își definește singur atât agenda de priorități, cât și modul în care percepe realitatea ce îi este prezentată de mass-media.

De asemenea, democrația ajută la impunerea unui echilibru între autorități și mass-media. Iar acest echilibru este păstrat atunci când nu se depășesc limitele proprii. Elementul central al stabilității unui sistem democratic este tocmai acceptarea (de către toată lumea – deci și de politicieni și de jurnaliști) a ideii că nu se pot schimba regulile jocului.

Cazul românesc.

În prezent, **asistăm la o escaladare a violenței verbale**, atât în ceea ce privește atitudinea președintelui față de presă, cât și în ceea ce privește atitudinea unor jurnaliști față de președinte. De

asemenea, **există o agresivitate fără precedent în media în ceea ce privește susținătorii unor partide sau a unor personalități** (au existat dispute între jurnaliști, prin care aceștia au susținut puncte de vedere ale unor grupuri sau interese politice, fără că acestea din urmă să se implice direct).

E greu de anticipat direcția către care va fi orientată această violență verbală. Spre exemplu, nu se poate spune dacă această stare de spirit se va transmite și populației, deși în primă instanță am fi tentați să spunem că nu.

Câtă vreme nu sunt luate în discuție temele principale de pe agenda cetățeanului (dominată mai ales de preocupări față de nivelul de trai), e improbabil ca populația să preia această violență verbală și să o transpună în atitudini sociale coerente.

Acesta este unul dintre motivele care ar putea justifica reacția scăzută a societății civile în fața exceselor pe care Traian Băsescu pare a fi tentat să le facă în relația cu presa. **Dar acesta este și marele pericol.**

Asistăm în mod evident la o exagerare, de ambele părți. Atât jurnaliștii au exagerat (în modul în care au reflectat, în special, momentul eliberării jurnaliștilor răpiți în Irak), cât și președintele (care a criticat deschis atitudinea jurnaliștilor).

Semnalul pe care dorim să îl evidențiem este însă acela că, în timp ce presa are dreptul să exagereze, președintele țării, și autoritățile statului în general, nu au voie să răspundă cu aceeași monedă.

Exagerările presei conduc la deficite de credibilitate pentru aceasta și, relativ direct, la excluderea vocilor în cauză din spațiul public. **Exagerările autorităților pot duce însă la punerea în pericol a statului de drept și a libertății presei.**

Aceasta este capcana în care poate cădea președintele Băsescu și este absolut necesar ca ea să fie semnalată. Mai ales că **președintele Traian Băsescu este primul șef de stat de după Revoluție care**

nu s-a limitat la a comenta negativ intervenția jurnaliștilor, ci a și sugerat nevoia de a se rezolva această stare de lucruri.

România este un stat democratic, dar democrația sa trebuie apărută în fiecare moment. Tentația unanimității este incompatibilă cu valorile democratice și cele care susțin civilizația occidentală.

Traian Băsescu a dovedit prin ieșirile de săptămâna trecută la adresa unor jurnaliști faptul că **sistemul este mai puternic decât personalitățile. El nu a făcut altceva decât să reproducă stilul foștilor președinți care vedeau în presă un adversar care nu-i recunoaște meritele**, uitând peste noapte ghidul bunelor relații cu presa pe care părea că-l stăpânește integral.

În plus, atacul la adresa anumitor ziariști reprezintă o ultimă dovadă, cronologic vorbind, a faptului că **Băsescu trăiește din conflicte, din întreținerea unei stări de electoralitate permanentă**. Fiind un lider politic plămădit din crize, Băsescu preferă stările de tensiune pentru că de fiecare dată a câștigat de pe urma lor. Prin urmare, la doar 6 luni după alegeri, stilul politic al lui Traian Băsescu menține scena politică într-o încleștare specifică unei perioade electorale.

Consecința principală a acestei stări de lucruri este că subiectele de fond - nivelul de trai, integrarea etc. - trec în plan secundar. În schimb, disputele, ciocnirile, dezechilibrele monopolizează întreaga atenție a opiniei publice, împiedicând dezbateră temele grele de pe agenda publică.

Thomas Jefferson: "Libertatea noastră depinde de libertatea presei, iar aceasta nu poate fi limitată fără să fie pierdută". Președintele Băsescu susținea, cu alte cuvinte, exact aceeași idee la preluarea mandatului: "Orice stat sau politician care subordonează libertatea presei va ajunge în cele din urmă să ia libertatea poporului". Rămâne de văzut în ce măsură Președintele României va transpune acest deziderat și asupra propriilor sale relații cu media, dar și cu societatea în general.